

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-431М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«Проблеми регіональної історії»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійною програмою «Історія»
спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»
денної і заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою ННІЕМ
Протокол № 8 від 29.01.2024 р.

Рівне – 2024

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Проблеми регіональної історії» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Історія» спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» денної і заочної форм навчання. [Електронне видання] / Прищеп О. П. – Рівне : НУВГП, 2024. – 49 с.

Укладач: Прищеп О. П., д.і.н., професор кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Олексін Ю. П., д.п.н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін.

Керівник групи забезпечення спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»
Прищеп О. П.

© О. П. Прищеп, 2024

© НУВГП, 2024

ЗМІСТ

1. Передмова.
2. Методичні поради для роботи над дисципліною.
3. Теми семінарських занять.
4. Плани семінарських занять.
5. Теми для самостійного вивчення.
6. Завдання для самостійної роботи.
7. Індивідуальні науково-дослідні завдання.
8. Питання до підсумкового контролю.
9. Рекомендована література.
10. Інформаційні ресурси.

1. Передмова

Навчальна дисципліна «Проблеми регіональної історії» є вибіркоvim компонентом (ВК7.2) Освітньо-професійної програми 014.03 «Середня освіта (Історія)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ґрунтовне засвоєння якої дозволяє здобувачам вищої освіти скласти загальне бачення про регіональну специфіку українських етнічних земель та явище регіоналізму як один із найхарактерніших факторів в історії України. Засвоєння цього курсу сприятиме формуванню здатності майбутніх фахівців доносити навчальний матеріал до учнів в середній школі у різних формах, зокрема, з урахуванням додаткових можливостей вивчення минулого України у «горизонтальному» вимірі – як «країни регіонів».

Метою вивчення навчальної дисципліни є уведення у вузівський дидактичний процес узагальненої системи знань про регіони, регіоналізм та регіональну політику у внутрішньодержавному українському вимірі; дослідження територіальної організації регіонів на всіх історичних етапах розвитку; осмислення регіональної проблематики українських земель на матеріалах «довгого українського ХІХ століття».

Окрім лекційних занять певна кількість годин (18 год.) відводиться семінарським заняттям як одній із базових форм навчально-виховного процесу, яка вимагає вироблення навичок самостійної роботи для ефективного засвоєння курсу.

Семінарська форма занять передбачає закріплення у здобувачів вищої освіти знань про історико-географічні регіони України, які формувалися від раннього середньовіччя до новітньої доби у постійно змінюваних обрисах з певним набором політичних, соціально-господарських і культурних функцій; набуття навичок

встановлення причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями, їх критичного осмислення й обґрунтування та формулювання щодо них власної думки.

2. Методичні поради для роботи над навчальною дисципліною

Запропонована здобувачам вищої освіти 2 курсу предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) вибіркова навчальна дисципліна охоплює з'ясування місця регіоналістики в системі історичних наук, аналіз географічних характеристик та сфер господарської діяльності західноукраїнських земель в координатах Галичини, Буковини і Закарпаття, а також Правобережної і Лівобережної України зі Слобожанщиною та Півдня України (Запоріжжя, Донецький край, Крим). Окремим блоком розглядаються проблеми регіональної історії на матеріалах «довгого українського XIX ст.». При цьому робиться акцент на аналізі специфіки їх етнодемографічних, соціально-економічних і релігійних процесів.

Вузлові проблеми цього періоду української історії розглядаються з урахуванням досягнень сучасної вітчизняної історіографії та концептуального осмислення історії України в глобалізованому світі. Їх глибоке засвоєння, ознайомлення з історичними джерелами та науковою літературою сприятиме виробленню у здобувачів навичок критичного аналізу до історичних подій та явищ та ґрунтового висвітлення найважливіших проблем історії України в регіональному розрізі.

Яким чином слід організувати підготовку до семінарських занять?

Насамперед необхідно уважно ознайомитися з планом семінарських занять і зорієнтуватись щодо поставлених

завдань. У подальшому слід приступити до опрацювання підручників і посібників, записів конспекту лекцій по конкретній тематиці (останнє полегшує з'ясування суті проблем, а також сприйняття першоджерел), а потім – документів, монографічної та іншої літератури.

Для глибокого розуміння матеріалу необхідно продовжити вести термінологічну роботу для з'ясування змісту певних термінів, явищ, подій, процесів (цей вид самостійної роботи здобувачі вже опанували при вивченні Історії України у попередні два роки навчання). Для цього потрібно звертатись до довідників, словників, енциклопедій. Значна їх частина розміщена на сайтах в Інтернеті. Необхідну літературу для користування можна взяти у бібліотеках, або ж придбати у книгарнях.

Для підготовки семінарських занять варто користуватись списком рекомендованої літератури до конкретних тем, а також загальним її списком, розміщеним наприкінці методичних рекомендацій.

Важливим етапом підготовки до практичних занять є **конспектування першоджерел**. Ця частина роботи починається зі складання плану праці (чи розділу), яку проробляють. Конспект будується відповідно до цього плану. Розпочинаючи конспектування, слід записати прізвище автора твору, повну назву праці, указати рік і місце її написання чи видання, виділивши це як заголовок до конспекту праці (написавши його більшими літерами чи іншим кольором).

Завершальним етапом підготовки здобувачів до семінарських занять є складання тексту виступу у формі доповіді, реферату, поширеного плану чи тез.

Виступ здобувача на семінарі повинен бути розрахований до 8 хвилин з одного питання, а доповнення – 3-4 хвилини. Якщо здобувач бере слово не першим, то слід дати оцінку попереднім виступам. Рекомендується не

читати записи, а користуватися ними лише при цитуванні або наведенні цифрових даних.

Високим рівнем підготовки здобувача вищої освіти до семінарських занять вважаються такий, коли він готується до кожного заняття, бере активну участь у їхньому проведенні у різних формах (підготовка доповіді чи реферату, особистий виступ чи доповнення).

Відповідь здобувача оцінюватиметься найвищими балами, якщо він продемонструє вміння:

- всебічно розкрити суть питання;
- пов'язати його із сучасністю (у регіональній, загальноукраїнській та глобально-світовій площині);
- об'єктивно аналізувати виступи своїх однокурсників;
- робити після кожного виступу короткі висновки й узагальнення.

Раціонально організована робота здобувачів по підготовці до практичних занять сприятиме міцному, систематичному, свідомому засвоєнню ними матеріалу з історії України ранньої модерної доби.

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Денна форма	Заочна форма
1.	Регіоналістика в системі історичних наук.	2 год.	
2.	Галичина, Буковина і Закарпаття в координатах західноукраїнських земель.	2 год.	2
3.	Правобережна і Лівобережна Україна та Слобожанщина як історико-географічні регіони.	2 год.	2
4.	Південна Україна: Запоріжжя,	2 год.	2

	Донеччина, Крим.		
5.	Українські землі у складі Австро-Угорської та Російської імперій: відмінності етнодемографічних, соціально-економічних і релігійних процесів.	2 год.	-
6.	Урбанізаційні процеси у підавстрійській Україні.	2 год.	2
7.	Регіональні особливості творення модерного міста у підросійській Україні	2 год.	2
8.	Формування культурно-інтелектуального простору західноукраїнських земель (кінець XVIII – початок XX ст.)	2 год.	-
9.	Культурні практики модерної доби в українських губерніях Російської імперії	2 год.	-
	Разом	18 год.	10 год.

4. Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема: Регіоналістика в системі історичних наук.

Вид заняття: семінар-бесіда.

Методи: бесіда; робота з науковою літературою; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми

План

1. Об'єктно-предметна сфера історичної регіоналістики на проміжному рівні – між локальним і національним.
2. Понятійний апарат історичної регіоналістики:
Регіон. Історико-географічний регіон. Історико-етнографічний регіон. Регіоналізація. Регіональна політика.
3. Методологія історико-регіональних досліджень та коло джерел.
4. Осмислення регіональної строкатості українських земель у працях В. Антоновича, Д. Багалія. М. Грушевського.
5. Узагальнена схема регіоналізації України.

Узагальнення вивченого: діагностика знань в усній і тестовій формі.

Рекомендована література

1. Адміністративно-територіальний устрій України: історія та сучасність / за заг. ред. В. Г. Яцуби. Київ, 2001. 270 с.
2. Буковина: історичний нарис. Чернівці : Зелена Буковина, 1998. 416 с.
3. Верменич Я. В. Історична регіоналістика: навч. посібник / відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2014. 412 с.
4. Верменич Я. Регіональна історія. *Нариси з соціокультурної історії українського історієписання:*

субдисциплінарні напрями / за заг. ред. В. Смолія; НАН України; Ін-тут історії України. Київ : Генеза, 2018. С. 185–220.

5. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2003. 516 с.

6. Галичина в етнополітичному вимірі : монографія / авт. кол.: В.О. Котигоренко (керівник) та ін. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2017. 840 с.

7. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 416 с.

8. Колесник І. Регіональна історія в українській історіографії: практика та рефлексії. *Регіональна історія України*. Вип. 1. Київ, 2007. С. 212–214.

9. Магочій П.-Р. Крим наша благословенна земля. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2014. 160 с.

10. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ : Інститут історії України НАН України, 2016. 616 с.

11. Схід і Південь України: час, простір, соціум: колект. монографія: у 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2014–2016. 980 с.

12. Стегній О. Г., Чурилов М.М. Регіоналізм в Україні як об'єкт соціологічного дослідження. Київ, 1998. 188 с.

13. Прищепа Б. А, Прищепа О. П. Історичне краєзнавство Волині : навчальний посібник. Рівне : ПП ДМ, 2011. 352 с.

14. Чорний Д. М. Історія Слобідської України : підручник / Харків. нац. ун-тет ім. В. Н. Каразіна. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 263 с.

15. Чорновол І. Нариси з історії Галичини. Львів, 2017. 432 с.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 2

Тема: Галичина, Буковина і Закарпаття в координатах західноукраїнських земель.

Вид заняття: семінар-практикум.

Методи: практичний; робота з навчально-методичною літературою; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Галичина як історико-географічний регіон.
  - 1.1. Географічна характеристика території.
  - 1.2. Історичні аспекти формування регіону.
2. Буковина як історико-географічний регіон.
  - 2.1. Географічна характеристика території.
  - 2.2. Історичні аспекти формування регіону.
3. Закарпаття.
  - 3.1. Географічна характеристика території.
  - 3.2. Історичні аспекти формування регіону.

Узагальнення вивченого: діагностика знань у формі колоквиуму; виконання практичних завдань.

Рекомендована література

по тематиці історії Галичини:

1. Галичина в етнополітичному вимірі: монографія /авт. кол.: В.О. Котигоренко (керівник) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2017. 840 с.
2. Ісаєвич Я. Д. Галичина. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* / Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2004. Т. 2: Г–Д. С. 40.
3. Пастернак Я. Старий Галич. Івано-Франківськ : Плай, 1991.
4. Смолій І. Галичина на зламі епохи: вибрані твори. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2009. 704 с.
5. Стеблій Ф. Адміністративно-правовий статус [Галичини]. Система управління. Історія Львова у 3 т. / Редкол.: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Львів : Центр Європи, 2007. Т. 2.
6. Чорновол І. Нариси з історії Галичини. Львів, 2017. 432 с.

по тематиці історії Буковини:

7. Буковина: історичний нарис. Чернівці : Зелена Буковина, 1998. 416 с.
8. Буковина: спільна культурна спадщина : довідник. Чернівці : Місто, 2009. 199 с.
9. Історія міст і сіл УРСР. Чернівецька область. Київ : Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1969. 704 с.
10. Павлюк О. М. Буковина. Визначні постаті. 1774–1918: Біогр. довідник. Чернівці : Золоті литаври, 2000. 252 с.
11. Черв'юк Ф., Захарчук В. Буковина і буковинці: про історію краю і життя людей. Львів : Світ, 2008. 200 с.

по тематиці Закарпаття:

12. Віднянський С. В. Закарпатська Русь, Закарпаття. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3: Е–Й. С. 201.
13. Данилюк Д. Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.) / Ужгородський держ. ун-тет. Ужгород: Патент, 1997. 289 с.
14. Нариси історії Закарпаття / Ужгородський держ. ун-тет та ін.; редкол.: І. Гранчак (відп. ред. і керівник авт. кол.), Е. Балагурі, М. Бабидорич та ін. Ужгород : Закарпаття, 1993–1995. Т. 1: 3 найдавніших часів до 1918 року. 436 с.; Т.2: 1918–1945. 663 с.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 3

Тема: Правобережна і Лівобережна Україна та Слобожанщина як історико-географічні регіони.

Вид заняття: семінар-бесіда.

Методи: співбесіда; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Правобережна Україна як історико-географічний регіон
  - 1.1. Географічна характеристика.
  - 1.2. Історія становлення регіону.
2. Регіональні складові Правобережної України: Волинь, Поділля, Київщина
  - 2.1. Волинь.
  - 2.2. Поділля.
  - 2.3. Київщина.
3. Лівобережна Україна як історико-географічний регіон.
  - 3.1. Чернігівщина.
  - 3.2. Полтавщина
4. Слобідська Україна.

Узагальнення вивченого: діагностика знань в усній і тестовій формі.

Рекомендована література

по тематиці історії Правобережної України:

1. Вортман Д. Правобережна Україна. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. : Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2011. Т.8: Па–Прик. С. 479.
2. Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст.: Кордони воєводств у світлі джерел. Київ, 1993. 184 с.
3. Чухліб Т. Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). Київ : Ін-тут історії України НАН України, 1996. 90 с.

по тематиці історії Волині:

4. Левкович І. Нарис історії Волинської землі. Вінніпег, 1953.
5. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 р. Вінніпег : Накладом Товариства «Волинь», 1984 –1986. Т. 1; Т.2.

по тематиці історії Поділля:

6. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. 480 с.
7. Борисова О. В. Загородній В. В. Заселення Поділля (історико-географічні етапи) : монографія. Київ : Вид-во ім. М.П. Драгоманова, 2012. 237 с.

по тематиці історії Київщини:

8. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. Луцьк: Вежа, 2000.
9. Русина О. В. Київське князівство. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4: Ка–Ком. С. 247.
10. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до встановлення індустріального суспільства. Київ, 1994.

по тематиці історії Лівобережної України:

11. Балусевич Т.А. Економічний розвиток Лівобережної України ХVІ – першої половини ХVІІ ст. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Т. 3 Історія. Київ, 1998. С. 40–48.
12. Борисенко В. Й. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині ХVІІ ст. Київ : Наукова думка, 1986. 264 с.

13. Горобець В. М. Українська козацько-гетьманська держава. *Історія України в особах: Козаччина*. Київ : Україна, 2000.

14. Гуржій О. І. Лівобережна Україна. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла–Мі. С. 202.

15. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. *Україна крізь віки*. Т. 8. Київ, 1999. 304 с.

по тематиці історії Чернігівщини:

16. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ : УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. 1007 с.

17. Оглоблин О. Люди Старої України та інші праці / ред. Л. Винар. Острог–Нью-Йорк, 2000.

по тематиці історії Полтавщини:

18. Полтавщина / Енциклопедія українознавства: Словникова частина /ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Т. 6. Львів, 1996. С. 2207–2213.

19. Полтавщина. Енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ : «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1992. 1024 с.

по тематиці Слобідської України:

20. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків : Основа, 1990. 250 с.

21. Маслійчук В. Л. Слобідська Україна. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. Київ : Наукова думка, 2012. Т. 9: Прил–С. С. 628.

22. Чорний Д. М. Історія Слобідської України: підручник / Харків. нац. ун-тет ім. В.Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. 263 с.

23. Маслійчук В. Л. Слобідська Україна. Київ, 2008. 72 с.

24. Маслійчук В. Л. Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України XVII–XIX ст. Харків, 2007.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 4

Тема: Південна Україна: Запоріжжя, Донеччина, Крим.

Вид заняття: семінар-практикум.

Методи: практичний; робота з навчально-методичною літературою; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Різні підходи до географічного окреслення території Південної України.

Особливості ландшафту та земельних ресурсів Південної України.

2. Запорожжя як історичний та етнокультурний регіон.

3.Донеччина (Донецький край, Донбас) як географічна складова Великого та його економічний потенціал.

4. Крим: гірський і рівнинний (степовий). Специфіка історичного розвитку Криму як перехрестя цивілізацій.

Узагальнення вивченого: діагностика знань у формі фронтального опитування; виконання практичних завдань.

Рекомендована література

по тематиці історії Півдня України і Криму:

1. Бачинська О. А. Колонізація південної України. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.* Київ : Наукова думка, 200. Т. 4. С. 461–528 с.
2. Верменич Я. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі : монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 481 с.
3. Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / НАН України. Інститут історії України. Відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2014. 456 с.
4. Лаврів П. Історія південно-східної України. Львів : Слово, 1992. 152 с.
5. Магочій П.-Р. Крим наша благословенна земля. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2014. 160 с.
6. Схід і Південь України: час, простір, соціум: колект. монографія: у 2 т. / від. ред. В.А. Смолій; НАН Укрїни, Ін-тут історії України. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2014–2016.

по тематиці історії Донецького краю:

1. Абліцов В. Донбас: європейська Україна чи азійське дикопілля. Київ : Інститут історії НАН України, 2014. 97 с.

2. Алфьоров М.А. Міграційні процеси та їх вплив на соціально-економічний розвиток Донбасу (1939–1959 рр.): монографія. Донецьк, 2008. 192 с.
3. Верменич Я. Донбас у контексті теорій порубіжжя: соціогуманітарний аналіз. *Український історичний журнал*. Київ, 2015. № 1 (520). С. 108–134.
4. Дзюба І.М. Донецька рана України: Історико-культурологічні есеї. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 78 с.
5. Молчанов В. Донбас у системі соціально-економічних процесів (XIX – початок XX ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 106 с.
6. Подов В. І, Курило В. С. Історія Донбасу. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т.Г. Шевченка», 2009. 300 с.
7. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ : Інститут історії України НАН України, 2016. 616 с.
8. Усенко П. Маріуполь: грецьке забарвлення українського Надазов'я (кінець XIII –початок XX ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. 108 с.
9. Чумаченко М.Г. Донбас. *Енциклопедія сучасної України* / ред. кол.: І.М. Дзюба та ін. НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. Т. 8: Ддя–Дя. 716 с.
10. Чухліб Т. В. Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI–XVIII ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. 105 с.
11. Шандра В. С. Донеччина: Адміністративно-територіальний і відомчий поділ (кінець XVIII – початок XX ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 78 с.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 5

Тема: Українські землі у складі Австро-Угорської та Російської імперій: відмінності етнодемографічних, соціально-економічних і релігійних процесів.

Вид заняття: семінар-дискусія.

Методи: аналіз історій і ситуацій; дебати; мозковий штурм.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Українські землі у складі Австро-Угорської та Російської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.): адміністративно-територіальне підпорядкування.
2. Етнічні, соціальні, релігійні характеристики населення півдавстрійської України та півросійської України: регіональна специфіка.
3. Реформи Габсбургів у дусі освіченого абсолютизму та відмінності із політикою абсолютизму в Російській імперії.
4. Особливості економічного потенціалу та модернізаційних процесів у півдавстрійській Україні та українських губерніях імперії Романових.

Узагальнення вивченого: діагностика знань у формі колоквиуму.

Рекомендована література

1. Аркуша О. Г., Кондратюк К. К., Мудрий М. М., Сухий О. М. Час народів. Історія України XIX століття : навчальний посібник / За заг. ред. М. М. Мурого. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.
2. Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863–1914. Поляки в соціоетнічних конфліктах. Київ : Критика, 1998.
3. Гладун О. М., Кулик Н. В., Рудницький О. П. Чисельність, склад і рух населення. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2018. Україна–Українці. Кн. 1. С. 50–62.
4. Качараба С. Етнодемографічний розвиток Галичини за умов австрійського панування / *Галичина: етнічна історія*. за ред. С. Макарчука. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 116–129.
5. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад / Пер. з нім. Х. Назаркевич. Львів : Вид-во УКУ, 2005.
6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 496 с.
7. Стеблій Ф. Адміністративно-правовий статус Галичини. Система управління / *Історія Львова* у 3 т.; Редкол.: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Львів: Центр Європи, 2007. Т. 2.
8. Україна в XIX столітті: людність та імперії / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 1. 436 с.
9. Україна в XIX столітті: доба модернізації / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 2. 706 с.
10. Цольнер Е. Історія Австрії / пер. з нім. Львів : Літопис, 2001. 456 с.

11. Шандра В. С. Генерал-губернаторства в Україні XIX – початок XX ст. Київ, 2005. 427 с.
12. Шандра В. С. «Губернии на особых правах и привилегиях состоящие...» як політичний проект. *Регіональна історія України*. Зб. Наук. статей. 2009. Вип. 3. С. 191–204.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи і мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 6

Тема: Урбанізаційні процеси у півдавстрійській Україні.

Вид заняття: семінар-дискусія.

Методи: дебати з «мозковою атакою», самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Галицькі та буковинські міста в системі соціально-економічного розвитку регіонів.
2. Міське самоврядування Східної Галичини і Буковини.
3. Соціально-культурна сфера міського життя західноукраїнських міст.
  - 3.1. Благоустрій, санітарний стан і впорядкування громадського простору.
  - 3.2. Освітня сфера та практики дозвілля в містах.

Узагальнення вивченого: діагностика знань у тестовій формі.

Рекомендована література

1. Возняк Т. Феномен міста. Львів, 2009. 333 с.
2. Гаврилів Б., Бойчук З. Історія Івано-Франківська в хронології. Івано-Франківськ, 1994. 60 с.
3. Добржанський С. Міське управління Правобережної України, Галичини і Буковини: порівняльний аналіз функціонування органів влади (друга половина XIX – початок XX ст.). Чернівці : Друк Арт, 2021. 452 с.
4. Історія Львова: у трьох томах / Ін-тут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Т. 2: 1772–1918. Львів : Центр Європи, 2007. 560 с.
5. Історія розвитку органів влади на території Чернівецької області : монографія / за заг. ред. Добржанського О. В., Круглашова А. М., Ярмистого М. В. Чернівці : Букрек, 2014. 812 с.
6. Куцмані Б. Броди. Прикордонне галицьке місто в довгому XIX столітті / перекл. з нім. В. Кам'янця. Львів : Літопис, 2019. 444 с.
7. Мазурок О. С. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття у другій половині XIX – на початку XX ст. Етносоціальний та економічний аспекти. Т. 1: *Етносоціальний розвиток міст*. Ужгород : Карпатська вежа, 2012. 686 с.
8. Україна в XIX столітті: людність та імперії / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 1. 436 с.
9. Україна в XIX столітті: доба модернізації / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 2. 706 с.

10. Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / О. Аркуша, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Сухий / за заг. ред. М. М. Мурого. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи.

Семінарське заняття № 7

Тема: Регіональні особливості творення модерного міста у підросійській Україні.

Вид заняття: семінар-бесіда.

Методи: співбесіда; робота з науковою літературою; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Дослідження міст підросійської України модерної доби у вітчизняній історіографії.
2. Українські міста модерної доби як адміністративні, торговельні, культурні центри та осередки промисловості.
  - 2.1. Міста Правобережної України.
  - 2.2. Міста Лівобережної України та Слобожанщини.
  - 2.3. Міста Півдня України та Криму.
3. Діяльність органів міського самоврядування.
4. Проблема багатоетнічності міст.
5. Зростання насилля в містах.

Узагальнення вивченого: діагностика знань в усній і тестовій формі.

Рекомендована література

1. Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.) / відп. ред. О.П. Реєнт. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2019. 608 с.
2. Водотика Т. Типологія міст Наддніпрянської України в контексті формування культури підприємництва в другій половині XIX – на початку XX ст. *Регіональна історія України*: Зб. наук. статей. Київ, 2014. Вип. 8. С. 155–168.
3. Єсюнін С. Міста Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст. : монографія. Хмельницький, 2015. 336 с.
4. Живучи в модерному місті: Київ кінця XIX – кінця XX століть /упор. О. Бетлій, К. Диса, О. Мартинюк. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 328 с.
5. Карліна О. Роль міста в аграрному суспільстві: деякі аспекти проблеми. *На службі Кліо*. Зб. наук. праць на пошану Любомира Винара з нагоди 50-ти річчя його наукової діяльності. Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. С. 493–501.
6. Комарніцький О. Б. Українське містечко: поняття, демографічний, етнічний, і конфесійний склад населення (на матеріалах Правобережної України кінця XIX – початку XX ст.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Історичні науки*. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. Т. 12. С. 120–125.
7. Константінова В. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861–1904). Запоріжжя, 2010. 595 с.
8. Маслійчук С. Провінція на перехресті культур. Дослідження з історії Слобідської України XVIII–XIX ст. Харків, 2007. 400 с.

9. Портнова Т. Міське середовище і модернізація Катеринослава середини ХІХ – початку ХХ ст. Дніпропетровськ, 2008. 104 с.
10. Прищеп О. П. Міста Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Рівне : ПП ДМ, 2010. 287 с.
11. Райнер Лінднер. Підприємці і місто в Україні: 1860–1914 рр. (Індустріалізація й соціальна комунікація на Півдні Російської імперії) /за ред. О.М. Доніка. Київ; Донецьк, 2008. 504 с.
12. Україна в ХІХ столітті: людність та імперії / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ: Академперіодика, 2022. Т. 1. 436 с.
13. Україна в ХІХ столітті: доба модернізації / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 2. 706 с.
14. Час народів. Історія України ХІХ століття: Навчальний посібник / О. Аркуша, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Сухий / за заг. ред. М. М. Мурого. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.
15. Чорний Д. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець ХІХ –початок ХХ ст.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 304 с.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 8

Тема: Формування культурно-інтелектуального простору західноукраїнських земель (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.)

Вид заняття: семінар-бесіда.

Методи: співбесіда; робота з навчально-методичною літературою; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Реформи «освіченого абсолютизму» в системі освіти західноукраїнських земель (кінець XVIII – початок XIX ст.) та розвиток народного шкільництва крізь призму конституційних реформ 1860-х рр.
2. Львівський університет в умовах модернізації освіти і Руський інститут як його підрозділ.
3. Формування інтелігенції як нової соціальної верстви.
4. Діяльність Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ) як українського наукового центру.

Узагальнення вивченого: діагностика знань у тестовій формі.

Рекомендована література

1. Бойко О. Д. Історія України : посібник. 9-те видання. Київ : Академія, 2023. 560 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 416 с.
3. Крикун М. Львівський університет австрійського періоду (1784–1918). Енциклопедія. Львівський національний університет ім. Івана Франка: у 2 т. Львів, 2011. Т. 1. С. 38–53.
4. Магочій П.-Р. Україна. Історія її земель і народів. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2012. 794 с.

5. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів : Піраміда, 2012. 612 с.
6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 496 с.
7. Україна в ХІХ столітті: людність та імперії / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 1. 436 с.
8. Україна в ХІХ столітті: доба модернізації / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 2. 706 с.
9. Час народів. Історія України ХІХ століття: Навчальний посібник / О. Аркуша, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Сухий / за заг. ред. М. М. Мурого. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття.

Семінарське заняття № 9

Тема: Культурні практики модерної доби в українських губерніях Російської імперії.

Вид заняття: семінар-бесіда.

Методи: бесіда; робота з науковою літературою; самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми.

План

1. Освітні ініціативи російської імперської влади та їх регіональні прояви на території українських етнічних земель (перша половина XIX ст.).
2. Вищі навчальні заклади на території підросійської України.
3. Виокремлення інтелігенції в окрему соціальну верству.
4. Освітнє реформування в українських губерніях у другій половині XIX ст.
5. Культурні і наукові осередки у підросійській Україні у другій половині XIX ст.

Узагальнення вивченого: діагностика знань в усній і тестовій формі.

Рекомендована література

1. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад /пер. з нім. Х. Назаркевич. Львів : Вид-во УКУ, 2005. 301 с.
2. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX століть: соціально-політичний портрет. Київ : Либідь, 1993. 176 с.
3. Маслійчук В. Здобутки та ілюзії. Освітні ініціативи на Лівобережній та Слобідській Україні XVIII –початку XIX ст. Харків, 2018. 539 с.
4. Шандра В. Мережа освітніх інституцій та модернізація функцій освіти в Правобережній Україні в 30-х рр. XIX ст. *Волинські Афіни*. 1805–1833: Зб. наук. праць / Упоряд і наук. ред. В. Собчук. Тернопіль, 2006. С. 63–72.

5. Прищепа О. П. «Місця зустрічі»: культурне довкілля міст Правобережної України (кінець XVIII –початок ХХ ст.). Рівне : М. Дятлик, 2019. 688 с.
6. Українська культура першої половини ХІХ століття. Київ: Наук. думка, 2008. Т. 4. Кн. 1. 1008 с.
7. Україна в ХІХ столітті: доба модернізації / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 2. 706 с. (Розділ 9).

Завдання здобувачам вищої освіти для підготовки заняття: Опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття.

5. Теми для самостійного вивчення

Як вже наголошувалося, самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу з курсу «Історія України середини ХVІ–ХVІІІ ст.» у поза аудиторний час.

Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стрижневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати.

Предметом самостійної роботи студентів є вивчення ними окремих тем указаної навчальної дисципліни, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів по важливих проблемах історії України раннього модерного часу, написання історичних есе тощо. Також самостійна робота студентів включає опрацювання письмових джерел, наукових

праць з окремих проблем вітчизняної історії, роботу з історичними мапами та контурними картами.

Самостійна робота організовується у такій бажаній послідовності:

- попереднє вивчення навчальної програми з дисципліни;
- ознайомлення з літературою по темі майбутньої лекції;
- слухання лекції, складання лекційного конспекту з подальшим його доопрацюванням;
- вивчення і аналіз рекомендованої літератури і виконання контрольних завдань;
- з'ясування питань, які виникли в процесі вивчення матеріалу, під час консультації у викладача.

Важливою формою самостійної роботи є підготовка **реферату** – короткого викладення основних положень тієї чи іншої наукової праці чи проблеми переважно у письмовому вигляді. По суті це має бути самостійне дослідження запропонованої літератури. Текст реферату слід готувати за заздалегідь продуманим планом, у якому варто виділяти вступну та основну частину (із розбивкою на розділи) і висновки (тут має бути викладена власна оцінка проаналізованої літератури).

Обсяг тексту реферату – до 15 сторінок, видрукованих на окремих аркушах паперу А-4 з відповідною нумерацією сторінок. На початку роботи міститься план, наприкінці – список використаної літератури.

Раціонально організована самостійна робота студентів сприятиме міцному, систематичному, свідомому засвоєнню ними матеріалу навчальної дисципліни «Історія України другої половини XVI–XVIII ст.».

Основні теми навчальної дисципліни, що потребують самостійного опрацювання:

1. Походження історичних назв західноукраїнських земель: Галичина, Буковина, Закарпаття.
2. Походження історичних назв Волині і Поділля.
3. Географічне та історичне окреслення території Південної України.
4. Специфіка історичного розвитку Криму як перехрестя цивілізацій.
5. Шлях до збереження етнічної окремішності українців на західноукраїнських землях (XIX – початок XX ст.).
6. Політика освіченого абсолютизму у Габсбурзькій імперії: відмінності у реалізації у Східній Галичині.
7. Повсякденне життя населення Правобережної України на зламі XIX–XX ст.
8. Індустріалізація Півдня України в контексті модернізаційних процесів в українських губерніях (друга половина XIX – початок XX ст.).
9. Розвиток шкільництва на Буковині та Закарпатті (друга половина XIX – початок XX ст.).
10. Роль М. Костомарова у пробудженні інтересу до української історії та культури.
11. Роль І. Франка у формуванні культурно-інтелектуального простору Галичини (друга половина XIX –початок XX ст.).
12. Україномовна преса Галичини і підросійської України (кінець XIX –початок XX ст.).

6. Завдання для самостійної роботи.

№ з/п	Назва теми	кількість годин для денної форми навчання/заочної
1	Нанести на контурну карту обриси культурно-етнічних регіонів Галичини: Опілля, Покуття, Перемишльщина, Надсяння та підготувати у письмовому вигляді їх характеристики (географічні, етнічні, історико-культурні).	7/10
2	Нанести на контурну карту обриси культурно-етнічних регіонів Закарпаття (Бойківщина, Лемківщина), Гуцульщина (у межах Закарпаття і Буковини) та підготувати у письмовому вигляді їх характеристики (географічні, етнічні, історико-культурні).	6/10
3	Нанести на контурну карту обриси культурно-етнічних регіонів Волині (Полісся, Холмщина) і Поділля (Брацлавщина) та сформулювати у письмовому вигляді їх характеристики (географічні, етнічні, історико-культурні).	7/10
4	Підготувати реферативне повідомлення про мікрорегіони Лівобережної України: Сіверщина і Стародубщина.	7/10
5	Опрацювати додаткову літературу про формування території і соціально-економічного розвитку Донецького краю на	7/10

	зламів XIX–XX ст. для підготовки участі у диспуті.	
6	Підготовка реферату на тему: «Київ кінця XIX – початку XX ст.».	7/10
7	Законспектувати історичні терміни та основні поняття регіоналістики за навчальним посібником Я.В. Верменич «Історична географія». Київ, 2014).	7/10
8	Скласти порівняльну таблицю характеристик етнічного, соціального і релігійного розвитку населення південно-західної і південної України.	7/5
9	Скласти опорний конспект по темі «Формування культурно-інтелектуального простору західноукраїнських земель (кінець XVIII – початок XX ст.)	7/5
	Разом	58/80

7. Індивідуальні науково-дослідні завдання

Індивідуально-науково дослідне завдання (ІНДЗ) як вид самостійної роботи передбачає залучення здобувачів вищої освіти до наукових досліджень. Фактично виконання таких завдань в процесі засвоєння навчальної дисципліни «Історія України другої половини XVI–XVIII ст.» дозволяє їм приступити до опанування методикою наукових досліджень.

Для оформлення ІНДЗ пропонується використовувати таку найбільш уживану в навчальному процесі його форму, як реферат. При цьому план до теми здобувач складає самостійно, відповідно в такий же спосіб займається пошуком історичних джерел і наукової літератури. Виконання ІНДЗ і направлення його в конструктивне русло коригуються під час індивідуальних консультацій з викладачем. Важливою складовою підсумкового результату ІНДЗ є правильне оформлення бібліографічних і джерельних посилань як по тексту реферату, так і в прикінцевому списку літератури і використаних джерел до теми (відповідно до бібліографічного опису з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ8302: 2015).

Набуття навичок наукових досліджень в процесі виконання ІНДЗ дозволить здобувачам у подальшому більш ефективно працювати над написанням курсової роботи з дисципліни чи суміжних галузей знань.

Підготовка і захист ІНДЗ у формі реферату на одну із запропонованих тем:

1. Регіональна історія як один із дослідницьких напрямів.
2. Регіональна історія та історична урбаністика: поєднання дослідницьких полів.
3. Адміністративно-територіальний устрій України в історичному вимірі.
4. Історична регіоналістика і краєзнавство: траєкторії досліджень.
5. Становлення і розвиток наукових знань про українські регіони (XIX – початок XX ст.).
6. Наукове товариство імені Т. Шевченко (м Львів) у становленні української історичної регіоналістики (кінець XIX – початок XX ст.).

7. Описовий етап осмислення регіональних особливостей українських етнічних земель на зламі ХІХ –початку ХХ ст.).
8. Історична регіоналістика у ключових її поняттях.
9. Історична регіоналістика і нова локальна історія у пошуку альтернатив краєзнавчим підходам до вивчення минулого.
10. Мікроісторія як метод спостереження і реконструкції обмеженого простору – окремого села, частини міста, соціальної групи,

8. Питання для підсумкового контролю

1. Окресліть співвідношення між рівнями історичними пізнання: локальна історія–регіональна історія–національна історія.
2. Окресліть співвідношення між галузями історичного знання: історичне краєзнавство–історична регіоналістика – історія України.
3. Поясніть трактування історичної регіоналістики як міждисциплінарного напрямку досліджень.
4. Дайте визначення поняттям: регіон, історико-географічний регіон.
5. Сформулюйте бачення процесу регіоналізації.
6. Обґрунтуйте сутність поняття регіональна політика.
7. Охарактеризуйте основні принципи державної регіональної політики.
8. Назвіть та обґрунтуйте критерії поділу території України на історико-географічні регіони.
9. Проаналізуйте основні наукові принципи, якими послуговуються дослідники при підготовці історико-регіональних досліджень.

10. Назвіть коло джерел, якими послуговуються в історичній регіоналістиці.
11. Опишіть, у який спосіб відбувалося осмислення регіональної строкатості українських земель у XVIII–XIX ст.
12. Охарактеризуйте, у який спосіб регіональний вимір української історії закладав у своїх працях В. Антонович.
13. Опишіть, у який спосіб знання регіональної історії використовував у своїй політичній діяльності М. Грушевський в добу Української революції 1917–1921 рр..
14. Назвіть і проаналізуйте, яку складову українських етнічних земель вивчав Д. Багалій крізь призму регіональної історії.
15. Дайте оцінку регіональним дослідженням в Україні другої половини XX ст., які були пов'язані з роботою над 26-томною «Історією міст і сіл Української РСР».
16. Сформулюйте власне бачення узагальненої схеми регіоналізації сучасної України.
17. Дайте оцінку Галичині як історико-географічному регіону в етнополітичному вимірі.
18. Проаналізуйте історичні аспекти формування території Буковини.
19. Дайте географічну характеристику території Закарпаття.
20. Проаналізуйте процес формування території Волині від середньовічної до нової доби.
21. Опишіть географічні особливості історичного регіону Поділля.
22. Охарактеризуйте, яке місце в історії України відіграла Київщина.
23. Сформулюйте географічну характеристику Лівобережної України як історико-географічного регіону.

24. Опишіть, яке місце в історії України посідала Чернігівщина.
25. Проаналізуйте, яке місце в історії України обіймає Полтавщина як історико-географічний регіон.
26. Проаналізуйте етапи заселення Слобідської України.
27. Дайте оцінку Лівобережній Україні як складовій Української козацької держави (XIV–XVIII ст.).
28. Проаналізуйте різні підходи до окреслення території Півдня України.
29. Опишіть особливості ландшафту та земельних ресурсів Півдня України.
30. Охарактеризуйте Запорожжя як географічний та етнокультурний регіон.
31. Проаналізуйте процеси колонізації Південної України в добу Російської імперії.
32. Дайте оцінку політиці русифікації українських етнічних земель у складі Російської імперії.
33. Проаналізуйте розвиток Донбасу у системі соціально-економічних процесів підросійської України (XIX – початок XX ст.).
34. Опишіть адміністративно-територіальне підпорядкування українських земель у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).
35. Опишіть адміністративно-територіальне підпорядкування західноукраїнських земель у складі Габсбурзької імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).
36. Дайте оцінку модернізаційним процесам на західноукраїнських землях (друга половина XIX – початок XX ст.).
37. Дайте оцінку модернізаційним процесам в підросійській Україні (друга половина XIX – початок XX ст.).
38. Сформулюйте основні проблеми дослідження українських міст в сучасній вітчизняній історіографії.

39. Охарактеризуйте діяльність органів міського самоврядування українських міст на теренах підросійської і південноукраїнської України.
40. Розкрийте проблему багатонаціональності українських міст в модерну добу.

9. Рекомендована література

Основна:

1. Адміністративно-територіальний устрій України: історія та сучасність / за заг. ред. В. Г. Яцуби. Київ, 2001. 270 с.
2. Аркуша О. Г., Кондратюк К. К., Мудрий М. М., Сухий О. М. Час народів. Історія України XIX століття : навчальний посібник / За заг. ред. М. М. Мурого. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.
3. Бойко О. Історія України : підручник. 9-те вид., переробл., доповнене. Київ : Академія, 2023. 560 с.
4. Верменич Я. В. Історична регіоналістика : навч. посібник / відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2014. 412 с.
5. Верменич Я. Регіональна історія. *Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями* / за заг. ред. В. Смолія; НАН України; Ін-тут історії України. Київ: Генеза, 2018. С. 185–220.
6. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2003. 516 с.
7. Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Цивілізаційна історія України. Київ : ТОВ УВПК «ЕксОб», 2005. 632 с.
8. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. 794 с.

9. Михальчук П. Термінологічний і хронологічний довідник з історії України. Тернопіль : підручники і посібники, 2007. 192 с.
10. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства : навч. посібн. Вид. 2-ге. Київ : Либідь, 1999. 360 с.
11. Прищепа Б. А, Прищепа О. П. Історичне краєзнавство Волині : навчальний посібник. Рівне : ПП ДМ, 2011. 352 с.
12. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
13. Україна в ХІХ столітті: людність та імперії / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 1. 436 с.
14. Україна в ХІХ столітті: доба модернізації / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Ін-тут історії України. Київ : Академперіодика, 2022. Т. 2. 706 с.

Допоміжна:

1. Абліцов В. Донбас: європейська Україна чи азійське дикопілля. Київ : Інститут історії НАН України, 2014. 97 с.
2. Алфьоров М. А. Міграційні процеси та їх вплив на соціально-економічний розвиток Донбасу (1939–1959 рр.) : монографія. Донецьк, 2008. 192 с.
3. Атлас української державності. Львів : НВФ «Карти і атласи», 2013. 128 с.
4. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків : Основа, 1990. 250 с.
5. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. 480 с.
6. Балусевич Т. А. Економічний розвиток Лівобережної України ХVІ – першої половини ХVІІ ст. *Наукові записки*

Національного університету «Києво-Могилянська академія». Т. 3 Історія. Київ, 1998. С. 40–48.

7. Бачинська О. А. Колонізація південної України. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.* Київ : Наукова думка, 200. Т. 4. С. 461–528.

8. Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863–1914. Поляки в соціоетнічних конфліктах. Київ : Критика, 1998.

9. Борисенко В. Й. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. Київ : Наукова думка, 1986. 264 с.

10. Борисова О. В. Загородній В. В. Заселення Поділля (історико-географічні етапи) : монографія. Київ : Вид-во ім. М.П. Драгоманова, 2012. 237 с.

11. Буковина: історичний нарис. Чернівці : Зелена Буковина, 1998. 416 с.

12. Буковина: спільна культурна спадщина: довідник. Чернівці : Місто, 2009. 199 с.

13. Верменич Я. Донбас у контексті теорій порубіжжя: соціогуманітарний аналіз. *Український історичний журнал*. Київ, 2015. № 1 (520). С. 108–134.

14. Верменич Я. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі : монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 481 с.

15. Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.) /відп. ред. О.П. Реєнт. Київ : Ін-тут історії України НАН України, 2019. 608 с.

16. Віднянський С. В. Закарпатська Русь, Закарпаття. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3: Е–Й. С. 201.

17. Водотика Т. Типологія міст Наддніпрянської України в контексті формування культури підприємництва в другій

- половині XIX – на початку XX ст. Регіональна історія України: зб. наук. статей. Київ, 2014. Вип. 8. С. 155–168.
18. Возняк Т. Феномен міста. Львів. 2009. 333 с.
19. Вортман Д. Правобережна Україна. Енциклопедія історії України: у 10 т. /редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.: Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2011. Т. 8: Па–Прик. С. 479.
20. Гаврилів Б., Бойчук З. Історія Івано-Франківська в хронології. Івано-Франківськ, 1994. 60 с.
21. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. Луцьк : Вежа, 2000.
22. Галичина в етнополітичному вимірі: монографія /авт. кол.: В.О. Котигоренко (керівник) та ін. Київ : ІІЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2017. 840 с.
23. Гладун О. М., Кулик Н. В., Рудницький О. П. Чисельність, склад і рух населення. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2018. Україна–Українці. Кн. 1. С. 50–62.
24. Горобець В. М. Українська козацько-гетьманська держава. *Історія України в особах: Козаччина*. Київ: Україна, 2000.
25. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 416 с.
26. Гуржій О.І. Лівобережна Україна. *Енциклопедія історії України: у 10 т. /редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Ін-тут історії України НАН України*. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла–Мі. С. 202.
27. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. *Україна крізь віки*. Т. 8. Київ, 1999. 304 с.
28. Данилюк Д. Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.) / Ужгородський держ. ун-тет. Ужгород : Патент, 1997. 289 с.
29. Дашкевич Я. Східна Галичина: етнічні відносини, національні міфи та менталітети «... Учи наложними

устами казати правду». *Історична есеїстика* (1989–2008). Київ: Темпора, 2011.

30. Дзюба І. М. Донецька рана України: Історико-культурологічні есеї. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 78 с.

31. Добржанський С. Міське управління Правобережної України, Галичини і Буковини: порівняльний аналіз функціонування органів влади (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Чернівці : Друк Арт, 2021. 452 с.

32. Єсюнін С. Міста Поділля у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. : монографія. Хмельницький, 2015. 336 с.

33. Живучи в модерному місті: Київ кінця ХІХ – кінця ХХ століть /упор. О. Бетлій, К. Диса, О. Мартинюк. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 328 с.

34. Закарпаття в етнополітичному вимірі : кол. монограф. /кер. авт. кол. М. Панчук та ін. Київ : ІПЕНД, 2008. 221 с.

35. Ісаєвич Я. Д. Галичина. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* /Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2: Г–Д. С. 40.

36. Історія Львова: у трьох томах / Ін-тут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Т. 2: 1772–1918. Львів : Центр Європи, 2007. 560 с.

37. Історія розвитку органів влади на території Чернівецької області : монографія / за заг. ред. Добржанського О. В., Круглашова А. М., Ярмистого М. В. Чернівці : Букрек, 2014. 812 с.

38. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад /пер. з нім. Х. Назаркевич. Львів : Вид-во УКУ, 2005. 301 с.

39. Карліна О. Роль міста в аграрному суспільстві: деякі аспекти проблеми. *На службі Кліо*. Зб. наук. праць на пошану Любомира Винара з нагоди 50-ти річчя його наукової діяльності. Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. С. 493–501.

40. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX століть: соціально-політичний портрет. Київ : Либідь, 1993. 176 с.
41. Качараба С. Етнодемографічний розвиток Галичини за умов австрійського панування /*Галичина: етнічна історія*. За ред. С. Макарчука. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 116–129.
42. Колесник І. Регіональна історія в українській історіографії: практика та рефлексії. *Регіональна історія України*. Вип. 1. Київ, 2007. С. 212–214.
43. Комарніцький О. Б. Українське містечко: поняття, демографічний, етнічний, і конфесійний склад населення (на матеріалах Правобережної України кінця XIX – початку XX ст.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Історичні науки*. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. Т. 12. С. 120–125.
44. Константинова В. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861–1904). Запоріжжя, 2010. 595 с.
45. Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст.: Кордони воєводств у світлі джерел. Київ, 1993. 184 с.
46. Крикун М. Львівський університет австрійського періоду (1784–1918). *Encyklopedia*. Львівський національний університет ім. Івана Франка: у 2 т. Львів, 2011. Т. 1. С. 38–53.
47. Крим від античності до сьогодення: Історичні студії / відп. ред. Смолій В.; НАН України. Ін-тут історії України. Київ : Ін-тут історії України, 2014. 707 с.
48. Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / відп. ред. В. А. Смолій; упорядн. Г. В. Боряк. НАН України. Ін-тут історії України. Київ : Ін-тут історії України, 2014. 456 с.
49. Кримський А. Історія Туреччини. 2-ге вид., випр. Київ-Львів : Олір, 1996. 288 с.

50. Куцмані Б. Броди. Прикордонне галицьке місто в довгому ХІХ столітті / перекл. з нім. В. Кам'янця. Львів : Літопис, 2019. 444 с.
51. Лаврів П. Історія південно-східної України. Львів : Слово, 1992. 152 с.
52. Левкович І. Нарис історії волинської землі. Вінніпег, 1953.
53. Магочій П.-Р. Крим наша благословенна земля. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2014. 160 с.
54. Мазурок О. С. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Етносоціальний та економічний аспекти. Т. 1: *Етносоціальний розвиток міст*. Ужгород : Карпатська вежа, 2012. 686 с.
55. Маслійчук В. Здобутки та ілюзії. Освітні ініціативи на Лівобережній та Слобідській Україні ХVІІІ –початку ХІХ ст. Харків, 2018. 539 с.
56. Маслійчук В. Л. Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України ХVІІ–ХІХ ст. Харків, 2007.
57. Маслійчук В. Л. Слобідська Україна. Київ, 2008. 72 с.
58. Молчанов В. Донбас у системі соціально-економічних процесів (ХІХ –початок ХХ ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 106 с.
59. Нариси історії Закарпаття / Ужгородський держ. ун-тет та ін.; редкол.: І. Гранчак (відп. ред. і керівник авт. кол.), Е. Балагурі, М. Бабидорич та ін. Ужгород : Закарпаття, 1993–1995. Т. 1: З найдавніших часів до 1918 року. 436 с.; Т.2: 1918–1945. 663 с.
60. Оглоблин О. Люди Старої України та інші праці / ред. Л. Винар. Острог –Нью-Йорк, 2000.
61. Павлюк О. М. Буковина. Визначні постаті. 1774–1918: Біогр. довідник. Чернівці : Золоті литаври, 2000. 252 с.

62. Подов В. І, Курило В. С. Історія Донбасу. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т.Г. Шевченка», 2009. 300 с.
63. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів : Піраміда, 2012. 612 с.
64. Полтавщина / *Енциклопедія українознавства*: Словникова частина; ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Т. 6. Львів, 1996. С. 2207–2213.
65. Полтавщина. Енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. Київ : «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1992. 1024 с.
66. Пастернак Я. Старий Галич. Івано-Франківськ : Плай, 1991. 348 с.
67. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до встановлення індустріального суспільства. Київ, 1994. 368 с.
68. Портнова Т. Міське середовище і модернізація Катеринослава середини ХІХ – початку ХХ ст. Дніпропетровськ, 2008. 104 с.
69. Прищепа О. П. Міста Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Рівне: ПП ДМ, 2010. 287 с.
70. Прищепа О. П. «Місця зустрічі»: культурне довкілля міст Правобережної України (кінець ХVІІІ –початок ХХ ст.). Рівне : М. Дятлик, 2019. 688 с.
71. Райнер Лінднер. Підприємці і місто в Україні: 1860–1914 рр. (Індустріалізація й соціальна комунікація на Півдні Російської імперії) / за ред. О. М. Доніка. Київ; Донецьк, 2008. 504 с.
72. Русина О. В. Київське князівство. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4: Ка–Ком. С. 247.

73. Склокін В. Російська імперія і Слобідська Україна у другій половині XVIII ст.: просвічений абсолютизм, імперська інтеграція, локальне суспільство. Львів : Вид-во УКУ, 2019. 268 с.
74. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ : Інститут історії України НАН України, 2016. 616 с.
75. Смолій І. Галичина на зламі епохи: вибрані твори. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2009. 704 с.
76. Стеблій Ф. Адміністративно-правовий статус [Галичини]. Система управління. *Історія Львова у 3 т. /* Редкол.: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Львів : Центр Європи, 2007. Т. 2.
77. Стегній О. Г., Чурилов М. М. Регіоналізм в Україні як об'єкт соціологічного дослідження. Київ, 1998. 188 с.
78. Схід і Південь України: час, простір, соціум: колект. монографія: у 2 т. /відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-тут історії України. Київ: Ін-тут історії України НАН України, 2014–2016. 980 с.
79. Українська культура першої половини XIX століття. Київ : Наук. думка, 2008. Т. 4. Кн. 1. 1008 с.
80. Усенко П. Маріуполь: грецьке забарвлення українського Надазов'я (кінець XIII –початок XX ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. 108 с.
81. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Красзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 р. Вінніпег : Накладом Товариства «Волинь», 1984–1986. Т. 1; Т. 2.
82. Цольнер Е. Історія Австрії / пер. з нім. Р. Дубасевич та ін.; наук. ред. В. Расевич. Львів : Літопис, 2001. 456 с.
83. Черв'юк Ф., Захарчук В. Буковина і буковинці: про історію краю і життя людей. Львів : Світ, 2008. 200 с.

84. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. Київ : УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. 1007 с.
85. Чорний Д. М. Історія Слобідської України : підручник /Харків. нац. ун-тет ім. В.Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. 263 с.
86. Чорний Д. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець ХІХ–початок ХХ ст.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 304 с.
87. Чорновол І. Нариси з історії Галичини. Львів, 2017. 432 с.
88. Чумаченко М.Г. Донбас / *Енциклопедія сучасної України*; ред. кол.: І. М. Дзюба та ін. НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2008. Т. 8: Для–Дя. 716 с.
89. Чухліб Т. Козацький устрій Правобережної України (остання чверть ХVІІ ст.). Київ : Ін-тут історії України НАН України, 1996. 90 с.
90. Чухліб Т. В. Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (ХVІ–ХVІІІ ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. 105 с.
91. Шандра В. С. Генерал-губернаторства в Україні ХІХ – початок ХХ ст. Київ, 2005. 427 с.
92. Шандра В. С. «Губернии на особых правах и привилегиях состоящие...» як політичний проект. *Регіональна історія України*. Зб. наук. статей. 2009. Вип. 3. С. 191–204.
93. Шандра В. С. Донеччина: Адміністративно-територіальний і відомчий поділ (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 78 с.
94. Шандра В. Мережа освітніх інституцій та модернізація функцій освіти в Правобережній Україні в 30-х рр. ХІХ ст.

Волинські Афіни. 1805–1833: Зб. наук. праць / Упоряд і наук. ред. В. Собчук. Тернопіль, 2006. С. 63–72.

10. Інформаційні ресурси

1. Наукова бібліотека НУВГП – м. Рівне, вул. Олексі Новака, 75. URL: <http://lib.nuwm.edu.ua/>
2. Обласна наукова бібліотека – м. Рівне, вул. Олександра Борисенка, 6. URL: <http://lib.rv.ua>
3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
4. Енциклопедія історія України. URL: <http://www.history.org.ua/?encyclp>
5. Сайт Інституту історії України НАН України. URL: <http://history.org.ua>
6. Локальна історія. Мультимедійна онлайн-платформа про минуле та сучасне України. URL: <https://localhistory.org.ua/>
7. Youtube канал імені Тараса Григоровича Шевченка. URL: <https://www.youtube.com/@imtgsh>
8. Реальна історія: Youtube канал з Акимом Галієвим. URL: <https://www.youtube.com/@realnaistoriya>